

Pregledni znanstveni članek Review scientific paper (1.02)
Besedilo prejeto Received: 19. 12. 2020; Sprejeto Accepted: 18. 1. 2021

UDK ŪDC: 27-67:26:929Stein E.

DOI: 10.34291/Edinost/76/Podgorelec

© 2021 Podgorelec CC BY 4.0

Franjo Podgorelec

Edith Stein v kontekstu judovsko-krščanskega dialoga: Pogovor s Susanne M. Batzdorff

Edith Stein in the Context of Judeo-Christian Dialogue: Dialogue with Susanne M. Batzdorff

Izveček: Judovsko-krščanski dialog se analizira na temelju konkretne osebe: Edith Stein (1891–1942), judinje, filozofinje, spreobrnjenke v krščanstvo, karmeličanke, deportirane in ubite v Auschwitzu ter v Katoliški cerkvi razglašene za svetnico in sozavetnico Evrope. Njena nečakinja Susanne M. Batzdorff, prepričana judovska vernica in aktivna v judovsko-krščanskem dialogu, si v svoji knjigi *Teta Edith* dobronamerno prizadeva ovreči nekatere njene trditve, katere se posredno ali neposredno dotikajo judovsko-krščanskega dialoga. V članku v obliki dialoga odgovarjamo na te določene očitke, sklicujoč se na izkušnjo in nauk Edith Stein. Tak pristop omogoča dialogu med dvema sorodnima verstvomoma, ki si delita mnogo skupnega, da ne ostaneta na strogo teoretski ravni, temveč zajameta tudi eksistencialno raven.

Ključne besede: Edith Stein, izvoljeni narod, judovstvo, krščanstvo, resnica, holokavst, judovsko-krščanski dialog, prozelitizem, mistično Kristusovo Telo

Abstract: *Judeo-Christian dialogue is analysed on the basis of one specific person: Edith Stein (1891–1942), a Jew, a philosopher, a convert to Christianity, a Carmelite, who was deported and killed in Auschwitz, later proclaimed a saint and a co-patron of Europe in the Catholic Church. Her niece Susanne M. Batzdorff, a staunch Jewish believer and active in Judeo-Christian dialogue, in her book Aunt Edith seeks to challenge in good faith some of her claims that, directly or indirectly, touch on Judeo-Christian dialogue. Referring to the experience and teachings of Edith Stein, the article responds to the disputes in question in the form of a dialogue from her perspective. This approach allows that the dialogue between two related religions that have so much in common does not remain at a strictly theoretical level but extends to the existential level, as well.*

Key words: *Edith Stein, Chosen People, Judaism, Christianity, Truth, Holocaust, Judeo-Christian Dialogue, Proselytism, The Mystical Body of Christ*

Uvod

Izhodišče tega dialoga in članka je delo Susanne M. Batzdorff: *Aunt Edith: The Jewish Heritage of a Catholic Saint*. Avtorica je nečakinja Edith Stein,¹ hči njene sestre Erne, s katero sta bili v otroštvu z Edith nerazdružljivi in ji je generacijsko najbližja. Nečakinja se v svoji knjigi predvsem sklicuje na delo tete Edith *Iz življenja neke judovske družine*, v katerem je na spodbudo duhovnika opisala življenje svoje družine z namenom razblinjenja predsodkov o judih, ki jih vsiljujejo novi vladarji (Stein 2007a, 2–3). Susanne pričuje, da je Edith za nečake in nečakinje izmed vseh tet in stricev imela »posebno avro« ter da ostaja »draga članica naše družine, katere prisrčne kvalitete so za nas trajna dediščina« (Batzdorff 2003, 129). Vendar pa je Edithin iskreni način pisanja brez olepševanj okoliščin in likov v določeni meri prizadel nekatere člane v ožji in širši družini. Zato se je nečakinja odločila zapisati svoj pogled na družinske odnose in ovreči nekatere tetine trditve o judovstvu. Očita ji, da je napake posameznih članov opisala »na tako ekspliciten način« (78) in se v nesporazumih matere s snahama in zeti vedno znova postavila na materino stran (122) ter iz nje naredila junakinjo. Podaja mišljenje svojega očeta Hansa Bibersteina, da je Edith poveličevala mater zaradi občutka krivde, ker ji je izmed vseh otrok povzročila največ »razočaranja in bolečin« (195).

Edith Stein v kontekstu judovsko-krščanskega dialoga

Vendar je za našo tematiko relevantneje premisliti njen pogled na Edith Stein v okviru judovsko-krščanskega dialoga. Susanne in njeno delo se nam zdita za to tematiko zelo ustrezna, ne le ker jo je osebno poznala (čeprav po letih precej mlajša), marveč veliko bolj zato, ker se je z judovske perspektive kritično ozrla na nekatere njene trditve in dogodke. Poleg tega je tudi sama vključena v krščansko-judovski dialog prek različnih združenj po vsem svetu, ki so posvečena njeni teti. Naš namen je povzeti njene ugovore in se nanje odzvati z vidika Edithinega življenja in nauka.

1 Zaradi namena članka bomo navajali njeno rojstno ime in priimek in pustili ob strani redovniško ime: Terezija Benedikta od Križa.

1. Nečakinja meni, da je Edith Stein prešla v katoliško vero, ker ni dobro poznala judovstva, zlasti »globljih področij judovskega življenja in prakse« (191). Mati je obiskovala sinagogo liberalne smeri in je bila kot mati samohranilka prezaposlena, da bi zmogla preverjati, kako se njeni otroci vključujejo v judovsko tradicijo, zaradi česar Edith »pravoverna praksa ni bila prav domača« (189). Susannini starši so menili, da bi Edith morda »izbrala drugačno pot, če bi prejela celovitejšo in globljo judovsko vzgojo« (197), zato so se potrudili svoji hčerki zagotoviti »celovito judovsko vzgojo« (197).

Izhodišče te trditve je predpostavka, da se dobro (in)formirani judovski vernik ne more spreobrniti v drugo vero. Vendar izkušnja kaže, da je občasno tudi kak rabin (npr. rimski rabin Israel Zolli, 1881–1956) – ki mu torej ne moremo očitati nepoznavanja judovstva – prestopil v krščanstvo. Zato imamo pri takem dokazovanju opravka z logično napako, ki ji pravimo *petitio principii* oz. »dokazovanje s pomočjo nečesa, kar niti samo ni dokazano, in se uporablja kot zanesljiv dokaz« (HE, 427).

Navsezadnje Edith ni prestopila v krščanstvo iz judovstva, ampak iz ateistične življenjske faze. Svojo judovsko vero je namreč zapustila že v zreli mladostniški dobi. Z vstopom v krščanstvo pa je paradoksalno znova odkrila svoje judovstvo: »Za Edith Stein prejem krsta nikakor ni pomenil prekinitve s hebrejskim narodom. Pravi: 'Ko sem bila štirinajstletna deklica, sem se prenehala ukvarjati s hebrejsko religijo, in prva stvar, ko sem se vrnila k Bogu, je bila, da sem se začutila judinjo.' Vedno se je zavedala, da pripada 'Kristusu ne le duhovno, marveč tudi glede na svoje poreklo'.« (OB, tč. 7) Britanski jud Edward Kessler, ki je zelo predan delu za dobre odnose med judi in kristjani, pravi, da se judje bojijo krščanske teologije, ki trdi, da je Cerkev nadomestila Izrael, ker bi tako njeno misijonarsko delovanje pravzaprav pomenilo odtegotanje od lastnega naroda (Zovkić 2012, 358). Teološko gledano, postaneš član Božjega ljudstva – Cerkve – predvsem po veri v Jezusa Kristusa kot Odrešenika, in ne po krvi. Vendar Edith in tudi krščanstvo nasploh ne izpodbijata, da imajo judje tudi znotraj novega Božjega ljudstva poseben status, saj pripadajo Odrešeniku ne le duhovno, ampak tudi po krvi. Zaradi tega trdimo, da se pri Edith ne more govoriti o »odtujitvi od lastnega naroda«, kajti ona nikoli in nikjer ni zanimala svojega judovskega porekla, o čemer priča celo nečakinja: »Vemo, da Edith, potem ko je postala katoličanka, ni zanimala niti ni nikoli poskušala skriti svojih judovskih korenin, nasprotno, bila je ponosna nanje.

Ni zanikala ne svojih korenin ne svoje judovske družine.« (Batzdorff 2003, 188) Odtujitev od lastnega naroda se lahko zgodi, le če se judovstvo kot vera poistoveti z judovstvom kot narodom. To pa se je v določeni meri zaradi zgodovinskih okoliščin (izguba lastne države in neprijateljsko krščansko ter muslimansko okolje) tudi dogajalo.

2. Susanne zelo ceni prispevek drugega vatikanskega koncila k boljšim judovsko-krščanskim odnosom. Vendar svojo teto opisuje kot »pred-koncilsko katoličanko« (199), in to zaradi trditve, da je krščanstvo boljše od judovstva. Navezuje se na zadnji pogovor med Edith in materjo, ko na materino vprašanje – »mar se ne da tudi po judovsko biti pobožen?« – odgovarja: »Gotovo, če človek ni spoznal drugega!« Nečakinja ob tem doda svoj komentar: »Implikacija je jasna: to 'drugo' je nekaj boljšega.« (199) V tem smislu tudi razlaga Edithino kritiko nekaterih vidikov judovske vere – izgubo mesijanskega upanja, primanjkljaj eshatološke perspektive, trmasto doslednost (190; Stein 2006a, 199) – kot dejanje samoopravičenja: »Morda je ob spominjanju na omejitve in slabosti v verovanju in observanci vere svojih prednikov moja teta občutila potrebo, da opraviči svojo odločitev zapuščanja judovstva za prehod v katoliško vero.« (Batzdorff 2003, 191)

Menimo, da Edithina izjava ne nasprotuje koncilu, ampak brežhibno izraža njegovo misel. Pravzaprav trdi, da je njena mati kot judinja lahko dobra vernica in se kot taka lahko reši pod pogojem, da »ne pozna drugega«, torej Kristusa kot edinega Odrešenika. Podobno trdi tudi koncil v svojem osrednjem dokumentu, ko pravi, da se lahko reši tisti, ki brez svoje krivde ni spoznal Kristusovega evangelija in poskuša živeti moralno v skladu s svojo vestjo (C, tč. 16). Toda tisti, ki so spoznali, da je Kristus edini srednik in odrešenik (1 Tim 2,5) in da je Cerkev njegovo sredstvo odrešenja, pa vendar »ne bi želeli v njo vstopiti ali v njej vztrajati«, ne bodo rešeni (C, tč. 14).

Ker človekovo dostojanstvo vključuje obveznost iskanja resnice, še posebej religiozne, in te se mora držati (DH 2), se nam zdi antropološko nesprejemljiv Susannin ugovor, da Edith ne bi smela imeti krščanstva za boljšega. Zakaj bi se sploh spreobrnila v krščanstvo, če bi mislila drugače? Razen če ji nečakinja ne priznava iskrenosti – kar je za Edith najslabša možna človeška značilnost – njene spreobrnitve; se pravi, da je postala katoličanka zaradi zemeljskih interesov in vzgibov, ne pa iz prepričanja? Nečakinja ima

pravico misliti, da je judovstvo najdragocenejše, vendar mora dopustiti, da ima teta morda drugačno prepričanje. Ali pa je koncilsko opredelitev za dialog razumela v duhu postmodernega relativizma, po katerem naj bi Cerkev opustila resnico o enotnosti Kristusovega odrešujočega posredovanja, ker bi s tem podcenjevala druge religije in onemogočala dialog? Mi, nasprotno, menimo, da »vsak verodostojen dialog živi na prepričanju udeležencev o pravilnosti lastnih predpostavk« (CR, tč. 101), kar je predpogoj, brez katerega je postavljena pod vprašaj že sama možnost dialoga.

3. S prejšnjo temo je v določeni meri povezan prozelitizem, ki ga Susanne očita nekaterim katoličanom. Medsebojna izmenjava idej s številnimi katoličani je bila namreč zanjo obogatitev, ampak včasih je srečala tudi take, ki so jo »poskušali prepričati o superiornosti svoje vere ter so s svojimi dejanji kazali, da ne razumejo vrednosti dialoga; pravzaprav so pokazali zgolj prozelitistični odnos do judov« (Batzdorff 2003, 210).

Za prozelitizem Susanne očitno ne šteje njegovega svetopisemskega pozitivnega pomena, kjer je sinonim za misijonarsko aktivnost ali evangelizacijo (Ocariz 2014, 436), ampak njegov negativni pomen, ki se profilira v novejšem času in ki zajema pridobivanje novih sledilcev z uporabo vsiljivih metod, ki ne spoštujejo svobode in intime osebe. Zato upravičeno predlaga dialog kot edino pravilno metodo. A čeprav primarni cilj dialoga ni spreobrnjenje sogovornika niti v njem ne smemo uporabljati prisile, pa ga tudi ne smemo izenačiti z relativizmom (RM, tč. 46), kjer bi se vnaprej izključevala možnost, da eden od sogovornikov spremeni svoje mišljenje in držo.

V tem kontekstu je treba povedati, da avtentično spreobrnjenje ne vključuje le človeškega dejanja, ampak ima vlogo predvsem predhodna Božja iniciativa, na katero oseba lahko svobodno odgovori s sprejetjem ali zavrnitvijo. »Boga se spozna, le če se On razodene« (Stein 2003, 27), pravi Edith, in njej se je razodel preko avtobiografije sv. Terezije Avilske. Ni torej ona izbrala Jezusa, ampak je On izbral njo. Zaradi tega svetnica opisuje vero kot privlačnost: »verovati pomeni pritegniti (*Ergreifen* se implicitno nanaša na Fil 3,13), toda da bi lahko nekoga pritegnili, je treba biti prej sam pritegnjen. Ni vere brez milosti, ki je sodelovanje v Božjem življenju.« (Stein 2006b, 35)

Del judovske skupnosti je videl neke vrste prozelitizem s strani Katoliške cerkve pri beatifikaciji Edith Stein (1. 5. 1987): nezasluzeno prisvajanje hčere hebrejskega naroda, ki bi kot spreobrnjenka znova bila nasilno ponujena temu narodu zaradi deležnosti v istem holokavstu (Sicari 1992, 635). Na to se nanaša tudi Susanne, ko pravi: »Judje smo zmedeni ob tem, da bi za simbol imeli osebo, ki je obrnila hrbet judovstvu in objela krščanstvo.« (Batzdorff 2003, 204) Zares bi bila manipulacija z Edithino osebnostjo in njeno smrtjo, če bi Katoliška cerkev zahtevala, da bi Edith bila model nekemu, ki ni njen član. Menimo pa, da se z njo lahko manipulira, tudi če se vnaprej označuje negativno samo zaradi drugačne religiozne pripadnosti, pri tem pa izostane namen »vprašati« njo samo: to pomeni iskreno analizirati njeno izkustvo, še posebej odnos med judovstvom in krščanstvom, ki ga je doživljala zelo intenzivno in boleče.

4. Očitek, da je zapustila svojo družino v najtežjem zgodovinskem trenutku, je verjetno s čustvenega vidika najmočnejši. O tetinem odhodu v Karmel nečakinja pravi: »Enajst let prej je teta Edith užalostila mojo hebrejsko družino, rekoč, da je postala katoličanka, zdaj pa še to! Ni se moglo zgoditi v težjem zgodovinskem trenutku!« Hitler je postal kancler in začel svoj antisemitski projekt. Judje so se začeli bolj povezovati in zedinjati, »moja ljubljena draga teta Edith pa je izbrala prekinitev vezi s svojo judovsko družino« (24).

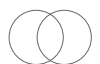
Ni težko opaziti določene logike v nečakinjini obsodbi tetinih dejanj in nihče ji ne more oporekati iskrenosti. Zdi pa se nam, da je njena resnica kar precej subjektivna in premalo empatična v odnosu do tete. Lahko postavimo naslednje vprašanje: Je prav, da spoznano resnico in njeno udejanjenje odložimo zaradi zgodovinskih okoliščin ali človeških ozirov, četudi so rodbinski? Toliko bolj, ker pri tem ne gre zgolj za teoretično resnico, doktrino, ampak za absolutno resnico, ki človeškemu življenju določa smer (FR, tč. 27)? Toliko bolj, ker imamo pred seboj Edith Stein, ki ji iskanje resnice ni bilo samo po sebi namen, ampak jo je zanimalo predvsem to, v kolikšni meri se je s spoznano resnico mogoče strinjati in se ji podrediti. Zato ni najbolj natančno o njeni prevladujoči značilnosti govoriti kot o iskanju resnice, ampak raje kot o »pokorščini resnici« (Paolinelli 1992, 93). Drugače povedano, zanjo resnica ni bila izključno spoznavnoteoretska, ampak obenem tudi moralna kategorija (100).

Ob tem velja omeniti, da v podrejanju Resnici ni bila neuidevna do svoje matere in družine. Ravno nasprotno. Ko se je spreobrnila v krščanstvo, je imela že trideset let. Ker je vedela za materino bolečino zaradi njenega prehoda v krščanstvo, je iz uvidevnosti do nje celih dvanajst let odlagala odhod v Karmel, kljub temu da ni bila več v »cvetu mladosti« in da ji je pričakovanje sčasoma »postajalo zelo težko« (Teresia Renata 1963, 100). Še pred svojimi poučevalnimi dejavnostmi v katoliških šolah v Münstru je vztrajno prosila duhovnega vodjo in predstojnico za dovoljenje vstopa v Karmel, a je bila zavrnjena tako zaradi materinega odnosa kot zaradi koristnega učiteljskega delovanja. Vse to je v duhu pokorščine sprejemala. Edithin odhod v Karmel zaradi tega ni bil neka nova dodatna muha – v smislu »sedaj pa še to« – ampak je šlo za nekaj, kar je pričakovala več let in odlagala zgolj iz človeške uvidevnosti. Z nacistično prepovedjo, da nadaljuje poučevanje, je padla prva ovira za vstop v Karmel. Ponudili so ji alternativo, da odide poučevat v Južno Ameriko. Razumela je, da bo materi vseeno, če ne celo lažje, če ostane v Nemčiji, pa čeprav v samostanu, kakor če bi se odselila čez ocean (100) – kot so naredili Susannini starši. Tako je padla tudi druga ovira za uresničitev dolgotrajne želje postati članica reda sv. Terezije Avilske.

5. Oporeka se njeni *prostovoljni* žrtveni daritvi. »Šlo je za smrt,« pravi njena nečakinja, »ki je ni sama izbrala, ki je sploh ni mogla izbrati niti ji uiti.« (Batzdorff 2003, 204) V tem kontekstu citira tudi svojega brata Ernsta Ludwiga Bibersteina: »Vse do zadnjega trenutka so se vlagali napori, da Edith emigrira z Nizozemske, z očitnim namenom, da jo rešijo. Zato je težko govoriti o goreči želji, da svoje življenje dá v daritev.« (205)

Nekaj je želeti in po Božjem navdihu intuitivno zaslutiti mučeništvo ter se zanj pripraviti (Stein 2005, 110), drugo pa je prostovoljno prevzemati pobudo, da se to čim prej zgodi. Cerkev je vedno odklanjala ideje nekaterih heretičnih gibanj (npr. donatistov), ki so imeli mučeništvo za edino obliko popolnega sledenja Kristusu, zato so se nekateri sami prijavili, da bi bili obsojeni. Čeprav je bila Edith prepričana, da jo bo doletela deportacija, ni hotela sama odrediti trenutka, časa in mesta, kdaj in kje se bo to zgodilo. Taka drža bi bila proti katoliškemu nauku in zoper Previdnost samo, ki se ji je manifestirala znotraj pokorščine legitimnim predstojnikom in v katero je neizmerno zaupala. Drži, da so redovnice v Echtu do zadnjega dne skušale storiti vse, bi jo premestili v Švico. Vendar sama v svojem zadnjem

ohranjenem pismu iz Karmela v Echtu jasno trdi, da jim ni treba vztrajati pri premestitvi, in izraža svoje zaupanje v Božjo voljo: »Ne bom žalostna, če se ta premestitev ne bo zgodila. Ni seveda majhna stvar drugič zapustiti drago klavzurno družino, vendar želim sprejeti vse, kar bo Bog določil.« (Stein 2006a, 175) Še jasneje to izraža nekaj dni pred svojo deportacijo, ko je »odklonila vprašanje o morebitni rešitvi: 'Ne delajte tega! Zakaj bi jaz morala biti izjema? Ali ni pravično, da ne dobim nobene prednosti zaradi svojega krsta? Če se ne morem soudeležiti sodbe svojih bratov in sester, je moje življenje v določenem smislu zgrešeno.'« (OC tč. 4)

Zakaj torej vseeno sumiti, da je njena pisna in prostovoljno izpričana daritev življenja v duhovni oporoki zgolj deklarativne narave in da v resnici tega ni nameravala, oz. celo slabše, da naj bi aktivno delovala, da nekega dne to slovesno odločitev prelomi?

6. Če pogledamo z današnje postkoncilске perspektive, je najbolj problematična Edithina izjava iz njene »Duhovne oporoke« iz leta 1939, ko – skupaj z drugimi nameni – navaja, da daruje svoje življenje in smrt kot »zadoščenje za nevernost hebrejskega naroda, da bi bil Gospod sprejet od svojih« (Stein 2007a, 375). Strinjamo se z nečakinjo, da je ta izjava predkoncilске narave (Batzdorff, 2003,199). Res se nanaša na takratno molitev iz obredja Velikega petka, ki se glasi: *Oremos et pro perfidis Iudaeis*. Čeprav je to v novem postkoncilskem obredniku odstranjeno in pozitivno preoblikovano, je vendarle treba tudi danes poudariti, da ta sintagma ne le ni sprejemljiva, marveč je tudi nevarna, ker hote ali nehote vzbuja krivdo judovskemu narodu, da je »trmast v neveri« (205).

Kljub temu se posamezni izrazi ne morejo razlagati zunaj konteksta celovitega avtoričinega učenja in je treba upoštevati tudi naslovnike, h katerim se obrača. Zato si upamo trditi, da gre le za predkoncilsko terminologijo, medtem ko je vsebinsko Edith daleč nad svojim časom in popolnoma v skladu z drugim vaticanskim koncilom.

Menimo namreč, da je to sintagmo treba razumeti v kontekstu njene dominantne eklesiološke kategorije – Cerkve kot mističnega Kristusovega Telesa. Izraz »mistično« označuje primat nevidne edinosti (združene po milosti vere, upanja in ljubezni) pred vidno, fizično in institucionalno. Iz tega intimnega zedinjenja s Kristusom črpajo Cerkev in njeni člani vso moč:

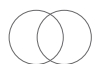

»Kolikor globlje je duša zedinjena z Bogom, toliko bolj se predaja vodstvu milosti in toliko močnejši je potem njen vpliv na izgradnjo Cerkve.« (Stein 2007b, 124) Edith razlikuje vidno in nevidno Cerkev, zunanjo in notranjo pripadnost Cerkvi. Meni, da nekdo lahko navzven pripada Cerkvi, ne pripada pa ji (še) navznoter. Ali obratno, da nekoga notranje že lahko nagiba Božja milost, a na viden način ne pripada Cerkvi. To razloži s primerom Treh kraljev, ki prihajajo počastit novorojenega Kralja, Dete Jezusa: »Milost jih je privedla, preden so pripadali vidni Cerkvi. V njih je navzoče živo hrepenenje po resnici, ki se ne ustavi pred omejenostjo doktrine in tradicije njihove domovine. Ker je Bog Resnica in ker se On da najti tistim, ki ga iščejo z vsem srcem – v teh *eksistencah* – je torej prej ali slej morala zasijati zvezda, ki jih je usmerila k Resnici.« (125)

Zanjo ni nobenega dvoma, da je iskanje resnice z »vsem srcem« v določeni stopnji že združenje z Resnico, ki je na koncu Jezus Kristus. Na ta način oseba na intimen in neviden način pripada Božjemu ljudstvu, torej Cerkvi. Njena naslednja izjava to potrjuje: »Nikoli mi ni bila vseč misel, da se Božje usmiljenje ustavi na meji vidne Cerkve. Bog je Resnica, in kdor išče resnico, išče Boga, naj se tega zaveda ali ne.« (Stein 2006a, 285) Ta njena misel je zelo podobna Rahnerjevi teoriji o »anonimnih kristjanih«, tj. o osebah, ki ne pripadajo vidni Cerkvi (niso krščeni), vendar živijo v skladu s svojo vestjo.

Zdi se, kot da drugi vatikanski vesoljni zbor v Dogmatični konstituciji o cerkvi povzema njeno misel, ko pravi, da zunanja in vidna pripadnost Cerkvi ne zagotavlja odrešenja, če oseba ni s srcem pridružena Kristusu (C, tč. 14); lahko pa je deležen odrešenja tisti, ki z iskrenim srcem išče Boga in sledi njegovi volji po glasu lastne vesti, čeravno vidno ne pripada Cerkvi (C, tč. 16). V tem koncilskem duhu je tudi njeno prepričanje, da bo njena mati srečala usmiljenega sodnika, ker je sledila lastnemu prepričanju in resnici, ki jo je prepoznavala, in je »v tej veri sprejemala mnoge težke preizkušnje in storila veliko dobrega« (Stein 2006a, 208–209). Še več, mnjenja je, da obstaja na določeni stopnji duhovna komunikacija med vsemi tistimi ljudmi, ki so sledili glasu svoje vesti, čeprav navzven ne pripadajo Katoliški cerkvi. Ne dvomi, recimo, da bo njena mati praznovala sedeminosemdeseti rojstni dan s sv. Terezijo (umrla je že pred njenim godom) in da bo del njenih milosti pripadel tudi njej; po drugi strani pa meni, da bo njena mati, judinja, njej, kristjanki, »pomagala, da pride do cilja« (215).

Sklep

Susanne Batzdorff v svojem delu *Teta Edith* poleg pregleda odnosov v svoji širši družini izpodbija nekatere Edithine poglede, ki se neposredno ali posredno dotikajo judovsko-krščanskega dialoga. Ker je svoje delo objavila po več kot pol stoletja po usmrtni tete v Auschwitzu, se nam je zdelo upravičeno in koristno, sklicujoč se na življenje in pisna dela Edith Stein, argumentirano odgovoriti na ugovore njene nečakinje; želeli smo jih pogledati s tetine perspektive. Potrebo po taki dopolnitvi je posredno potrdila tudi nečakinja, ki je iskreno priznala, da »tudi zdaj, 65 let kasneje, še vedno poskušam razumeti« (Batzdorff, 2003, 25) svojo teto in njeno izbiro. Menimo, da smo s tem – vsaj do neke mere – omogočili, da se sliši tudi druga stran, in tako posredno prispevali k judovsko-krščanskemu dialogu v okviru te pomembne osebe.

Edith je o judovsko-krščanskem odnosu teoretično malo govorila, ga je pa zelo intenzivno in globoko ter neredko boleče doživljala, kar si s tega vidika zasluži posebno pozornost in raziskovanje. S prestopom v krščanstvo ne le da ni nikdar prikrivala svojega judovskega porekla, ampak je na novo odkrila veličino in vrednost judovske vere, ki jo je opustila v mladosti. Kot kristjanka judovskega porekla se je imela za privilegirano, ker pripada Kristusu ne le po duhu vere, ampak tudi po telesu, kar je čustveno doživljala. Zato katoličana ob prebiranju Edithinih del ne navduši le njeno spreobrnjenje, ampak začne tudi judovstvo vrednotiti višje in bolj ceniti. Njena teza o odrešenjski vrednosti človekovega iskrenega iskanja Resnice ima univerzalno sporočilo in velik dialoški potencial.

Kratice

- C**   *Koncilski odloki 1995 [Dogmatična konstitucija o Cerкви]*
CR   *Comissione Teologica Internazionale 1997 [Il Cristianesimo e le religioni]*
FR   *Janez Pavel II. 2004 [Fides et ratio]*
HE   *Hrvatska enciklopedija 2006*
OB   *Janez Pavel II. 1987 [Omelia di Giovanni Paolo II. Rito di beatificazione di suor Teresa Bendetta della Croce]*
OC   *Janez Pavel II. 1998 [Omelia del Santo Padre Giovanni Paolo II. Santa Messa per la canonizzazione di Edith Stein]*
RM   *Janez Pavel II. 1991 [Redemptoris missio]*

Reference

- Batzdorff, Susanne M.** 2003. *Aunt Edith: The Jewish Heritage of a Catholic Saint*. 2. izdaja. Springfield, Illionis: Templegate Publishers.
- Comissione Teologica Internazionale.** 1997. Il Cristianesimo e le religioni. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_1997_cristianesimo-religioni_it.html (pridobljeno 23. 10. 2020).
- Hrvatska enciklopedija.** 2006. Zv. 8. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Janez Pavel II.** 1988. Omelia del Santo Padre Giovanni Paolo II. Santa Messa per la canonizzazione di Edith Stein (11. 10.). http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/homilies/1998/documents/hf_jp-ii_hom_11101998_stein.html (pridobljeno 5. 10. 2020).
- . 1987. Omelia di Giovanni Paolo II. Rito di beatificazione di suor Teresa Bendetta della Croce (1. 5.). http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/homilies/1987/documents/hf_jp-ii_hom_19870501_messa-stadio-koln.html (pridobljeno 5. 10. 2020).
- . 1991. *Redemptoris missio: Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe*. Dokumenti 96. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- . 2004. *Fides et ratio: Enciklika o odnosu vjere i razumu*. 2. izdaja. Dokumenti 117. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Koncilski odloki.** 1995. Ljubljana: Družina.
- Ocáriz, Fernando.** 2015. Evangelizzazione, attrazione e proselitismo. *PATH* 13: 429–438.
- Paolinelli, Marco.** 1992. Edith Stein: obbedienza alla verita. *Rivista di vita spirituale* 46/1: 93–110.
- Sicari, Antonio.** 1992. Edith Stein: ebrea cristiana. *Rivista di vita spirituale* 46/6: 632–642.
- Stein, Edith.** 2003. *Gesamtausgabe*. Zv. 17 *Wege der Gotteserkenntnis: Studie zu Dionysius Areopagita und Übersetzung seiner Werke*. Freiburg; Basel; Wien: Herder.
- . 2005. *Gesamtausgabe*. Zv. 2 *Selbstbildnis in Briefen (1916–1933) I*. Freiburg; Basel; Wien: Herder.
- . 2006a. *Gesamtausgabe*. Zv. 3 *Selbstbildnis in Briefen (1933–1942) II*. Freiburg; Basel; Wien: Herder.
- . 2006b. *Gesamtausgabe*. Zv. 11/12 *Endliches und ewiges Sein*. Freiburg; Basel; Wien: Herder.
- . 2007a. *Gesamtausgabe*. Zv. 1 *Aus dem Leben einer jüdischen Familie und weitere autobiografische Beiträge*. 2. izdaja. Freiburg; Basel; Wien: Herder.
- . 2007b. *Gesamtausgabe*. Zv. 20 *Geistliche Texte II*. Freiburg; Basel; Wien: Herder.
- Teresia Renata de Spiritu Sancto.** 1963. *Edith Stein – Schwester Teresia Benedicta a Cruce: Philosophin und Karmelitin*. 9. izdaja. Freiburg: Herder.
- Zovkić, Mato.** 2012. Odnosi sa židovima, drugim kršćanima i muslimanima prema pobudnici Verbum Domini iz 2010. V: Darko Tomašević, ur. *Tvoja riječ nozi je mojoj svjetiljka: Zbornik radova povodom 70 godina života profesora mr. sc. Bože Odobašića*, 345–368. Sarajevo; Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu i Glas koncila.

